

ולעורר טוב מה הקורא אומר?, ימשך במשימה שקיבל עליו יצליח בעזרתו ית' להרבות ולהפיץ תורה, והכרת טובה לדורות אבותינו בהזכיר אותם ואת דברי תורתם. חזק ואמץ.

בידידות מוקירו ומכבדו

הק' אברהם שישא הלוי

הערה בקובץ ט'. בענין אתרוג כשר שאינו הדור ואתרוג הדור שהוא ספק כשר איזה יסמוך להברכה

יצחק זעקל הלוי פאללאק

ראש כולל להוראה דבאבוב

ורו"מ בקלויז תפארת ישראל אנטווערפן

עש"ק נחמו תשנ"ט לפק"ק אנטווערפן יצ"ו

לכבוד הרבנים הגאונים שליט"א עורכי הקובץ הנפלא "אוצרות הסופר".

אחדש"ת תמיד מתוך הוקרה רבה.

בקובץ האחרון (ט' עמוד מ"ט) הבאתם את הכתוב במנהגי חתם סופר (עמוד ק"ג) שהג"ר שמעון סופר מערלוי הי"ד העיד על אביו רבינו הכתב סופר זי"ע שבירך תחילה על אתרוג מענאווה ואח"כ נטל אתרוג מקארפו, והוספתם שהכתב סופר הוא לשיטתו בשו"ת או"ח (סימן קל"ה) דשיך הידור מצוה גם אחר גמר קיום המצוה, והבאתם את דברי השבט סופר (שו"ת או"ח סי' ג') שחולק עליו וצינתם את השו"ת בית הלוי (ח"ב סימן מ"ו) שנסתפק בזה אם שיך הידור אחר שכבר קיים את גוף המצוה, ואת המפורסם בשם בנו הגר"ח מבריסק ז"ל שהיה פשוט אצלו דליכא הידור אחר קיום המצוה וע"ע בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סימן ל') שגם הוא סובר כן. וכן מתבאר מחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות חנוכה.

והנה, ראשית כל, כדאי לציין שכן נהג גם מרן החתם סופר זי"ע כדמבואר במקור העדות בשו"ת התעוררות תשובה (או"ח סימן תל"ד) וז"ל "וידוע מאא"ו בעל חת"ס זכ"ן ראיתי מכבוד אאמ"ו [בעל כתב סופר] וצ"ל שהיו מהדרים אחר אתרוג יעגעווער, ואם היה להם כזה היו מברכים קודם עליו ואח"כ נטלו עוד פעם אתרוג קרפו משום הידור" עכ"ל, והיינו שלקחו תחילה את האתרוג היעגעווער משום שהוא כשר בודאי (כמש"כ בשו"ת חת"ס או"ח סימן ר"ז) ושוב את הקורפו המהודר שהיה ספק מורכב עיי"ש.

עוד יש לציין, דמה שהבאתם את דעות הסוברים דלא שיך הידור מצוה אחר גמר קיום המצוה, והבאתם את המו"מ של מרן השבט סופר על ראיית אביו מחנוכה, הנה עצם התנחה שבנטילת הד' מינים כבר נגמרה המצוה איננה עולה לפי כו"ע, כי אע"פ שאמרו בגמרא "מדאנביה נפק ביה", דעת המג"א (או"ח סי' תרנ"א ס"ק י"א והמשנה ברורה שם ס"ק כ"ו) היא שיכול לברך גם אחר נטילתו, והיינו כמש"כ שם בפרי מגדים דהמצוה לא נגמרת עד אחר הנענועים, וכן הוא בתוס' (פסחים ז', ב' וסוכה ל"מ, א') וכמשנ"ת כ"ז בתשו' כת"ס הנ"ל [וכן משמע לפי הסוברים שיעשה את הנענועים באותו לולב שבידך עליו והיינו משום שיש המשך למצותו וחלה הברכה גם על הנענועים שעם אותו לולב], וכיון שיש המשך להמצוה יש לומר דאפשר לקיים את מצות הידור גם אחר שנטל את הד' מינים וא"כ יש לדון אם יש לקיימו גם על ידי אתרוג אחר.

וע"ע בהנהגות עקבי סופר שבשו"ת התעוררות תשובה שציין להדרישה (או"ח סי' כ"א) שכתב דכל פעם שלוקח הד' מינים מקיים מצוה, דלדידיה שפיר נטלו מרגן החתם סופר והכתב סופר את האתרוג המהודר שהיה ספק כשר, כי אף שכבר יצאו ידי חובתן בנטילת הכשר תחילה, שפיר מקיימים שוב מצות ד' מינים בנטילה השניה, ואף שהיעב"ץ בספרו מור וקציעה (או"ח סי' תקצ"ו) וכן בספר תהלה לדוד (או"ח סי' כ"א) חולקים בתוקף על הפרישה, מ"מ י"ל שמרגן היו מהדרים לצאת את המצוה עכ"פ לפי הדרישה.

כרם מלבד מה שמבואר מהנהגתם [ליטול את האתרוג השני אחר שכבר יצאו ידי חובתן], דחולקים על הגר"ח וסיעתו הסוברים שאין שום מקום להידור אחר נטילת הד' מינים, לכאורה יש כאן עוד מחלוקת, שלפי הח"ס והכת"ס, משמע שיש להסמך את האתרוג הכשר להברכה, ולפי הגר"ח וסיעתו מותר להפסיק ביניהם בנטילת האתרוג הספק, ואם כי כבר דשו בזה רבים, אציע בס"ד את המו"מ כפי המתבאר מפשטות ההלכה, ודומני דמבואר מפשטות הפוסקים כדברי מרגן החתם סופר והכתב סופר זי"ע.

וראשית אחזור על גופא דעובדא הידועה בשערים המצויינים בהלכה שמסופר שנודמן אצל הגר"ח מבריסק ז"ל אתרוג בלתי מורכב עם אתרוג שני ספק מורכב נאה הימנו, וכירך ולקח תחילה את הספק מורכב ומיד אחר כך לקח את הבלתי מורכב, והביאו בספרים ראה מועדים וזמנים ח"ב סי' קי"ח ועוד רבים את נימוקו כמו שנזכר לעיל, שהוא משום שאם היה מקדים לצאת תחילה עם הבלתי מורכב, שוב לא היה מקו' לקחת שנית את הנאה הימנו כי ליכא מצות הידור אחר גמר קיום

המצוה, ועם לקיחת הבלתי מורכב תחילה כבר יצא ידי חובתו, אבל כשהקדים את הספק מורכב תחילה, כיון דיש להסתפק ראולי הוא מורכב ולא קיים עדיין את גוף המצוה של ולקחתם, על הצד שעדיין לא קיים את מצותו יקיימנה עכשיו בלקיחת האתרוג השני, וכאמור, גם נלמד שלא חש הגר"ח שהאתרוג הספק יהיה הפסק בין הברכה לנטילת האתרוג הכשר.

ולכאורה אם נכון שיש מקום לנהוג כן, יש להעיר ממש"כ בשו"ת מבי"ט (ח"ג סי' מ"ט) שכל אחד יקנה ד' מינים לעצמו ולא יסמוך על מה שחבירו יקנה במתנה על מנת להחזיר כי אולי אין חבירו מקנהו בכל לבו, ודייק ממנו בספר אליה רבה (סי' תרמ"ט אות י"ח) וז"ל "ומשמע שאם יש לו אתרוג כשר, מוטב לברך בשלו, אף של חבירו מהודר טפי" ודבריו העותקו לדינא בחיי אדם (כלל קמ"ט סעי' ז' וכלל קנ"ב סעי' ט') וכן כתב המשנה ברורה (סי' תרנ"ח ס"ק ל"ט) לגבי אתרוג הקהל וז"ל "כיון שאין הכל יודעים להקנות, כתבו כמה אחרונים שמוטב לברך על שלו אם יש לו כל הד' מינים כשרים אע"פ שאינם מהודרים כמו של חבירו" ואם כהגר"ח, למה לא הורו שיברך ויטול תחילה אותו של הקהל המהודר, או אותו של חבירו המהודר ושוב יטול את שלו, דהא להגר"ח בכהאי גוונא יצא גם מצות הדר, ומדלא אישתמיט חר מפוסקים הנ"ל להורות כן, משמע לכאורה דלא סבירא להו לנהוג כן ומשמע כהחת"ס והכת"ס ודו"ק.

[ולאח"ס והכת"ס אין לתמוה למה השמיטו הפוסקים שאחר שיצא ידי חובתו באתרוג שלו, יטול גם אותו של הקהל או של חבירו ההדר, כי על הידורים שאחר קיום המצוה לא משתעים, אבל לפי הגר"ח הוי עצם קיום המצוה באופן שמקיים גם ההדר, והאידך זה שהשמיטו עיצה פשוטה זו, וע"כ דמשמע מסתימתם שיש להסמך את האתרוג הכשר להברכה ודו"ק]

והנה ראיתי מקשים על גוף שיטת הגר"ח למה לא חשש שאם האתרוג שנמל בראשונה הוא מורכב

ולא יצא בו ידי חובתו, שתהיו נטילתו הפסק בין הברכה לקיום המצוה שבנטילת האתרוג השני. ואין לומר דכיון שנטילת האתרוג הראשון היא כדי לצאת ידי חובתו, אינה נחשבת כהפסק, שהרי איתא במסכת עירובין (נ' א') "אמר רבה, יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה" ופירש שם רש"י דהיינו שתרוייהו צריכים תנופת חזה ושוק וסמיכה" ורש"י ממשיך "ולבי אומר דאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה" אלמא דאע"פ שעושה את התנופה ואת הסמיכה כדי להיות בטוח שיוצא ידי חובתו, מקרי הפסק וברכתו היא [ספק] ברכה לבטלה וכן הביא בשבולי הלקט (ערוגה ל"ז) בשם רש"י

ואמנם ראיתי מביאים סיוע להגר"ח ממש"כ הבית יוסף (או"ח סי' ל"ד) בשם הסמ"ג לגבי תפילין דרש"י ור"ת, "שאם אינו יודע לכוין המקור ולהניח שניהם יחד, יניח כדברי האחד של יד ושל ראש ויסלקם מיד ויניח אחרים על סמך ברכה ראשונה, ואע"פ שמפסיק בין של יד לשל ראש בברכת תפילין הראש, זה טוב יותר מלהניח לגמרי שלא להניח כלל", וכן הוא בשו"ע שם, ואם כרש"י, גם בלי ההפסק שמפאת הנחת התפילין של ראש וברכתו היה לו להסמ"ג לרד"מ למה לא יהיה ברכה לבטלה מצות הנחת שתי התפילין של יד כי יש להסתפק אם התפילין האמיתית הי' סמוך להברכה, ומשמע דלא סבירא ליה להסמ"ג כרש"י.

וכן הביאו סיוע ממה דאתקין ר"א בקסרי ג' שברים תרועה תקיעה ומסיק בגמרא ראש השנה (ל"ד, א) דהדר עבד תר"ת ותש"ת, ולפי המור והשו"ע (או"ח סי' תק"ץ) היינו משום שאנו מסופקים בפירושו של תרועה האמורה בתורה ולכן תוקעים ככל צדדי הספק עיי"ש, וא"כ, להפוסקים הסוברים דהפסק קול מעכב, תקשה האידך תקנו לברך על תקיעת שופר, הא יש להסתפק שמא לא תיהיה התרועה הנכונה סמוכה להברכה, ועכצ"ל דלא ס"ל כיסודו של רש"י אלא כל שמפסיק בצדדי הספק כדי להיות בטוח שקיים את המצוה, לא מקרי הפסק.

אבל ראיתי בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סימן ק"ז) שנו"נ בשיטת רש"י וכותב כמה צדדים ליישב הלכות אלו גם לפי רש"י, ומהם, על פי מה שכתב הגר"ש קלוגר בספר החיים (או"ח סי' כ"ה סעי' ו') דכל היכא שיש ספק בגוף המצוה האידך לקיימה, אם הספק אינו נובע מצד עצם המצוה כי המצוה מתקיימת בעלמא באופן של ודאי, אלא שנעשה מקרה של ספק אצל יחיד, או לא יברך עליה כדין ספק ברכות להקל, אבל אם הספק הוא לכולי עלמא, כיון שכו"ע חייבים לקיימה לפי כל צדדי הספק בזה הוא מברך ויוצא אח"כ את צדדי הספק עיי"ש, והכא נמי בתפילין ובשופר שהספק הוא לכולי עלמא, שפיר מברך ומקיים אח"כ את כל צדדי הספק, ולא דמי כלל לרש"י דעירובין כי מצות תנופה מתקיימת בעלמא בגוונא של ודאי חיוב תנופה, ולכן במקרה של ספק שנודמן אצל היחיד בלבד, כגון בנדרון הגמרא דשם שיצאו שנים בעשירי, רק בכהאי גוונא כתב רש"י דלא יברך על הספק, וכמשנ"ת דבזה בעינן שהמצוה תתקיים סמוכה להברכה כשאר תנופות דעלמא ודו"ק.

ונראה דמוכרח לומר כוותיה שאין מתפילין או משופר סתירה לרש"י, דאל"כ האידך זה שהבית יוסף בהלכ' תפילין השמיט את דברי רש"י דעירובין מבלי להזכיר שלדידיה לא יברך, וגם האידך זה שכתב בשו"ע לברך ולא הכריע לגבי הברכה שלא לברך מצד הספק של מחלוקת הראשונים עם רש"י בדיון ההפסק של קיום המצוה סמוך לברכתו, וכן יש להעיר מהלכ' שופר, אלא ע"כ צ"ל כמש"כ הבצל החכמה דיסודו של רש"י עולה לפי כו"ע.

ולאור זה נחזור להקושיא על המסופר בשם הגר"ח האידך לא חשש לברכה לבטלה כשהפסיק בין

הברכה לנמילת האתרוג הכשר, וליכא למימר שהוא סובר כהסמ"ג וסיעתו שהרי נתבאר דשאני התם דכולי עלמא מסתפקים בגוף המצוה האך לקיימה אבל אצל הגר"ח לא היה שום ספק להעולם האך לקיים את גוף מצות ד' מינים כי היא מתקיימת אצל כולם על ידי "ודאי אינם מורכבים" ומה שנודמן אצל הגר"ח היה מקרה של יחיד, ובוה הלא נתבאר דלא מצינו חולקים על רש"י דבעינן שקיום המצוה תהיה סמוך לברכתו וצ"ע.

וראיתי שהגר"ז נשאל ליישב את אביו מדברי רש"י בעירובין ותירץ (הו"ד בס' הליכות הגר"ח עמוד ק"א) דכיון שאם הד' מינים הם לפניו ונטלן זה אחר זה יצא כדנקמינן באו"ח סי' תרנ"א (סעי' י"ב), א"כ הברכה חלה על הג' מינים אף אם האתרוג הראשון הוא פסול ובכה"ג שיש להברכה על מה לחול ליכא קפידא במה שמפסיק בנמילת האתרוג הספק לפני נמילת האתרוג הכשר.

ברם מלבד מה שדין זה אינו אלא ברעבד, יש להעיר עוד ממש"כ שם הרמ"א דאם שח בין מין למין צריך לחזור ולברך וביאר שם בביאור הלכה דאף דלא נקמינן כהראשונים הסוברים דבעינן שיקחם כולם בבית אחת משום "לקיחה תמה", עכ"פ בעינן שלא יפסיק ביניהם כי אם הוא מפסיק אז לכו"ע לא מיקרי "לקיחה תמה" עיי"ש, וא"כ יש לדון מנא לן שנמילת אתרוג פסול בין נמילת הד' מינים אינו מפסיק ב"לקיחה תמה".

המתבאר מכל הנ"ל הוא שהנהגת מרנן הח"ס והכ"ס זי"ע עולה בקנה אחד עם פשטות הפוסקים שהסמיכו את האתרוג הכשר להברכה, ושנוסף להמפורש בשו"ת כתב סופר, יש עוד פוסקים שעל פיהם יש מקר' להדר ליטול הד' מינים גם אחר שכבר יצא ידי חובתו, ומה שלא לקחו תחילה את הספק, יש לומר דהוא משום שלא מצינו בשו"ע חולקים על רש"י הנ"ל ולדידיה איכא הפסק בין הברכה לקיום המצוה ודו"ק.

אחר כותבי הראה לי ידי"נ הג"ר ליפא ראקאו שליט"א את הכתוב בספר ארחות ישרים (עמוד נ"ט) שבהנהגת מרנן הח"ס והכת"ס, כן נהג גם דודו זקינו הגאון בעל מלכושי יום טוב ז"ל.

ואסיים בזה ובמיטב ברכות הדיוט שתוכו תמיד להגדיל תורה ולהאדירה ולהאיר את עיני הדור בתורת אבותינו ורבותינו זי"ע,

יצחק זעקל הלוי פאללאק

הערות בקובץ ח' ביאור דברי מרן זיע"א בחת"ס עה"ת סו"פ תרומה כפת"ר וכו'. בענין שכר רופא בשבת. בענין שלכד"א בדבר מר

אור ליום ג' לס' ובנ"י פרו וישרצו וגו' תשנ"ח לפ"ק

כבוד עורכי המערכה ושומרי אוצרו"ת הסופרים הע"י.

שלו' וברכה, מאוד שמחתי ושימחתי את ידידי ומכירי בקובצכם הכי נכבד. רצוף פה איזה הערות, ואקוה לעיין ולהעיר עוד.

א. בענין החת"ס סו"פ תרומה "כפת"ר מבחוץ כפר"ת מבפנים ופרכ"ת מבדיל ביניהם ואין להאריך. (כך נרפסה בח"ס עה"ת - בהעתק הכת"י של הגאון בעל שער יוסף הנ"ל הוספתם ב' ווי"ן בכפור"ת ובפרכ"ת). כפי הנראה אחרי כל מה שכתב הגאון הגדול הנ"ל עדיין לא נחה דעתו בפ"י. אם ניתן רשות לקצוץ כנפיים כמוני וכו', אולי הכונה דידוע הגי' של ת"פ (הוא הנוקבא דסמ"א לילי"ת כידוע) והחת"ס הק' בכמה מקומות מרמז בזה עיין בדרשות חת"ס דף רס"ז טור ב' בד"ה בתפ"ס ובמחולות,

ועוד, טהור בג' ר"כ. מעתה השמלה מחוורת דכשהטהרה עושיית מלחמה עם הצד שכנגדה הוא בא על" מכמה צדדין וצדי צדדין, והיינו דקאמר "כפת"ר מבחין" פי' הר"כ המה סובבים את הת"פ מבחין, כפר"ת מבפנים" היינו שהת"פ הוא מבפנים של הכ"ר, הא כיצד כ'פ' - ר' ת', "פרכ"ת מבדיל ביניהם", היינו הר"כ הוא הטהרה והקדושה מבדלת בין הסט"א בדרך אפשר.

ב. בעמוד מ' הקשה הר"ר יוסף שמואל שטערן שליט"א סתירה מדברי החת"ס פר' לך לך למש"כ בתשו' חו"מ סימן צד"ק. אמנם י"ל בדרך אפשר דבחז"מ שם מיירי ב"רופא יהודי הקבוע לרפאות בשכר ונוסע על העגלה ביום ש"ק וכו', כל' בריש התשובה, וכאם לא יקח שכרו מן העכו"ם שפיר הוי לאו דלא תחנם. אמנם בפ' לך לך מסיים כל"ק "וכה"ג אחז"ל אטו חסידים שכר שבת שקל"י, ואילו היה בישראל ג"כ לא היה נוטל שכר, תו ליכא ענין דלא תחנם. (אגב, עיין בס' פנים יפות שהאר"ך בענין זה, וע"ע בהגהות שער יוסף בסוף הספר).

ג. שם באות ה' הק' סתירה ממש"כ בהגה"ה ש"ע למש"כ בחי' סוגיות בענין שלא כדרך אכילתו בדבר מר עיי"ש. ואולי יש לחלק דבהגהות שו"ע איירי שמוסיף לענה או דבר מר להאוכל, ולא שייך לומר דהוי דרך אכילתו בכך, משא"כ בחי' סוגיות קאי על הבבליים וכו' שהי' אוכלים עצם האוכל באופן שהוא שלכד"א, שפיר שייך לומר דהוי כמו מצותו בכך. (אגב, עיין רש"ש מנחות ק' ע"א).

לע"ע אשים קנצי לדברי, וה' הטוב יאיר עינינו במאור תורתו

ידידכם עוז

יודא ליכטער

[מרבין תורה בק"ק סקווירא גי.]

הערה בקובץ ט'. במנהג מרן זיע"א בשליח צבור בנפילת אפיים

י"ג חשון תשנ"ט

כבוד מערכת "אוצרות הסופר" הע"י

אחדשה"ט, הנני להודות על קבלת האוצר הטוב קובץ מ' אשר הוא מוצלח יוצא מהכלל. גם כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א מאוד נהנה מהקובץ ושולח "ישר כח" עבור הקובץ.

בענין מנהג מרן החת"ס זצ"ל לגבי נפילת אפיים לש"צ בישיבה, בעמוד נ"ג. נוהג היה מו"ר מהגרי"ץ דושינסקיא זצוקלה"ה שהיה יושב בשעת נפילת אפיים כשהי' ש"צ, והיו מושימים לו כסא, ואמר הכל ברגליים מכוונות עד אחר וכו' לציון וקדיש תתקבל, וכיום הקריאה פסע לאחוריו ג' פסיעות אחר חצי קדיש שלאחר תחנון. (*).

דושה"ט

מאיר שישא

(* הוספת המערכת: העיד הרבני ר' ישראל שטערן שליט"א שזשנה הראשונה אחר המלחמה כשהתפלל לפני העמוד ז"שיעור שטוב" נפרעשצורג, נהגו דימי ז' וה' לפסוע מיד אחר

הערות בקובץ ט'. יישוב דברי מרן החת"ס זיע"א בענין שיר של יום ביו"ט. ובענין הודאה על העבר ובקשה על העתיד. והערות על מנהגי קהל תורה עץ חיים תשרי (ג)

מוצש"ק בראשית תשנ"ט

באוצרות הסופר קובץ ט' בהערות בדברי החת"ס אות ב' העיר מוהר"ר ירמ' הלוי פלדמן שליט"א על מש"כ החת"ס דביו"ט לא אמרו שיר של יום החול אלא שיר של יו"ט, דאולי רק במוסף אמרו של יו"ט, ודייק כן מדברי רש"י סוכה ג"ה.

אמנם נראה דמרש"י אין רא' משום דקאי על הברייתא בחולו של מועד של חג מה היו אומרים, וע"ז קאמר רש"י במוספין, דכן מוכח מסוגיית הגמ' שם דקאי אמוספין ומשום מנין התקיעות. ודברי החת"ס שרירין וקיימין בדיוקו מסוגיא דביצה ג: וד., ובר"ה דף ל' מבואר דרק בר"ח ור"ה לא שינו בשחרית משום דרוב פעמים לא באו עדים וע"כ דקאי אתמיד של שחר דאי אמוסף הלא אם לא באו עדים לא הקריבו מוסף, ואם הקריבו הרי איכא עדים וע"כ דקאי אשחרית, ומיני' דבשאר יו"ט שינו שיר הרגיל. ואם יש להקשות ע"ז משאר מקומות הרי אין התלונה על החת"ס אלא יהי' סתירה בסוגיות הש"ס (אף כי איני רואה שום סתירה.*).

וחשבתי שזה מקור מנהגינו לומר תמיד שיר של יום אחר שחרית אפי' ביום שיש בו מוסף, אבל בר"ח אין אומרים ברכי נפשי עד אחר מוסף. לפי שבכ"כ נפשי הוא במקום שיר של ר"ח (אף שאין רא' שאמרו אותו במקדש) וזה רק במוסף ולא בשחרית, שהרי בשחרית קרב כהלכתו דבר"ח לא שינו כמו בר"ה. וכן בשבת הרי צריכים לומר שיר של יום בשחרית שהרי במוסף אמרו הזו"ו ל"ך.

שם בהערה י"ב משולחן המערכת להעיר דמוכח מספה"מ להרמב"ם שהבאת ביכורים היא בקשה על העתיד. הנה הרמב"ם לא קאי על הבאת ביכורים אלא על מקרא ביכורים, ובאמת דברי הרמב"ם צ"ע שהרי מקרא ביכורים צריך להאמר דוקא בלשון הקודש והיינו בלשון הכתוב, ואין בכל הפרשה שום רמז לבקשה על העתיד כלל.

ושיטת הרמב"ם בזה, אפשר ליישב בהקדמת כמה דיוקים בדברי הרמב"ם, שבהל' מעשר שני פ"א ה"ו כתב גבי הל' וידוי מעשר וז"ל עשיתי ככל אשר ציוותי ששמח ושימח בו שנאמר ושמחת בכל הטוב ע"כ, ובאמת הפסוק של ושמחת בכל הטוב לא נאמר גבי מעשרות אלא גבי ביכורים בפרשה שלפנינו בתורה.

עוד יש לדייק בספר המצוות מ"ע קי"ט מתחיל הרמב"ם למנות מצות גידולי הקרקע, ומונה כסדר המצוות, נטע רבעי, פאה, לקט, שכחה, עוללות הכרם, פרט הכרם, הבאת ביכורים, תרומה גדולה, מעשר ראשון, מעשר שני, תרומת מעשר, מעשר עני, וידוי מעשרות, קריאת ביכורים, חלה. וכל הסדר מוכן עפ"י מלאכתו בשדה ובכרם, אבל קריאת ביכורים לכא' היה צריך להיות אצל הבאת ביכורים ולמה המתין הרמב"ם עד אחר וידוי מעשרות.

שמו"ע ג' פסיעות ואח"כ אמרו תחנון, כי הרי צריכים לפסוע לקריאה"ת, ונשאר הימים אמר הש"ס תחנון צעמידה צרגליים מכוונות עד אחר קדיש מתקבל.
(* עיין היעזב בטורי חזן ר"ה דף ל' ע"ז שדייק כן מרש"י בהסוגיא שם.

ומוכת מכל זה שהרמב"ם למד שהפסוק השקיפה ממעון קדשך הכתוב בסוף סדר הוידוי מעשר, קאי נמי אמקרא ביכורים**), ואף שאינו קורא את הפסוק הזה, שהרי הרמב"ם כתב להדיא דקורא עד אשר נתת לי ה', וכן ושמת בכל הטוב קאי נמי אוידוי מעשר וכנ"ל. ובאמת יש לדייק בן גם מרש"י עה"ת ושמרת ועשית אותה בת קול מברכתו הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה עכ"ל, ולכא' הרי הפרשה שלפני זה הוא וידוי מעשר ולא ביכורים, והי' צ"ל בת קול מברכתו קיימת מצות מעשר תשנה לשנה הבאה. ועל כן כתב הרמב"ם שיש במקרא ביכורים בקשה על העתיד שהשקיפה ממעון קדשך קאי נמי אביכורים, אבל המביא והקורא אינו מבקש כלום, וא"כ לא קשה על החת"ם שהרי המביא אינו מבקש כלל על העתיד. ושיטה המיוחדת של הרמב"ם צריך הסבר עפ"י דרך דרוש אבל בדרך הלכה פשוט שגם הרמב"ם מודה לדברי החת"ם.

כמה הערות על המופיע בקונטרס המנהגים בקובץ ט'

באות ל"ה, כשחל ש"ת בע"ש משכימין. הנה דבר זה שכיח מאוד, ואיני זוכר שישכימו יותר מכל שנה שמתפללים בשעה שמונה, והרבה פעמים היה בזה מו"מ ודיברו בזה אבל לא יצא הדבר בבירור, ובידי טבלת הזמנים דקהילתנו הק' משנות תשנ"א, תשנ"ד, ותשנ"ח שכולם הי' ש"ת בע"ש ולא מופיע שינוי בזמן שחרית (אף שזמן שחרית של ב' ימים הראשונים של פסח שמאחרין בחצי שעה מופיע בטבלת הזמנים בכל שנה ושנה), ואם היה לפעמים עלה הדבר שהתפללו בש"ת בזמן מוקדם לכא' אין להגדיר הדבר כמנהג אם אינו באופן קבוע***).

אות מ"ט, לחתן תורה אפשר להתחיל ולקרא ולדן אמר. לכא' אין הכונה להקדים לחתן תורה מולדן אמר ולא ממעונה, אלא הכונה לחתן כל הנערים***). וזכורני שהרבה פעמים התחילו לחתן כל הנערים מוזאת הברכה וקראו עד מעונה, והטעם בזה משום שמחלקין הקריאה לכמה מנינים והציבור עסוקין לעלות לתורה ואח"כ לקדש ולטעום, וחששו שלא שמעו כולם היטב את הקריאה ולכן קראו שוב כל הסדר, ואח"כ כשרבו הילדים בעוהשי"ת כ"י בלעה"ד והוקשה הדבר שכל הילדים יצטופפו בהשקט חזרו וקצרו את סדר הקריאה.

אות נ"ה, חסר, שהציבור קוראים ג' פסוקים האחרונים בקול רם.

אות נ"ח, קדיש אחר קריאת בראשית ולא אחר מפטיר, ופשוט שהוא טעות הדפוס. יש מחלוקת אם צריך להחזיר ס"ת של וזאת הברכה לבימה בשעת קדיש, ולא הקפידו להחזיר. קדיש בנוסח הימים נוראים, לא תמיד נהגו כן, ומסתמא היה תלוי ביכולת של הבעל קורא,

**) עיין במדרש מנחומא שמפרש כן להדיא דהך קרא דהשקיפה וגו' קאי אביכורים.
 ***) אחר צירורים צענין זה נחזר שדצר זה יסדוס ושכחוס וחזרו ויסדוס, ושפיר נקבע לאחרונה לחדש זיוס כצראשונה. וע"ד שנסתנה משינוי הזמן דחג הפסח שנזכר בטבלת הזמנים וצש"ם לא, כנראה שזה גופא ששכחוס וכו' גרס לכך, ועוד דהכא הרי טעמא צמילתא הוא משום כבוד שבת, משא"כ התם משום אונס שינה הוא.
 ****) טעות הדפוס הוא, וכבר תוקן צמדור משולחן המערכת הוספות ותקונים.

אם כי בר"ד ויוהכ"פ הקפידו על זה, בש"ת לא הקפידו כ"כ.

אות ס"ב. מנחה בש"ת אחר מוסף אף כשחל בע"ש. דבר זה הונהג לאחרונה, וכמדוי שלא נהגו כן מתחילה. והרבה טעמים לזה לכאן, א' שיש ענין להסמך מנחה לקבלת שבת ע"פ סוד, וידוע שהחזו"א שנהג תמיד להתפלל בעש"ק מנחה גדולה לא הניח שיזמינו בג"א סתם מן הרחוב להשלים מנין עשרה, ואמר שלא לו שמנחה בע"ש הוא חלק בלתי נפרד מקבלת שבת אינם רוצים להתפלל מנחה גדולה, ואם יגידו שהחזו"א רוצה מנין יזדרזו לבוא נגד מנהגם. וכנראה שגם לפי מנהג קהילתנו הק' מנחה וקבלת שבת שייכי אהרדי שהרי מלפנים קבלת שבת ולכה דודי היה שייך לשליח ציבור של מנחה, וזהו הטעם לאמירת קדיש אחר מזמור לדוד. ב' להקדים סעודת היום כמה שאפשר ולא לאחר משום כבוד שבת שיהיה סעודת שבת לתיאבון. ג' להקדים למזמור סעודת היום שיהי' זמן לסדר השולחן והכלים ולהכין ולבשל וכו' מבעו"י לכבוד שבת. ד' כמבואר במג"א שעירוב תבשילין משום הואיל ומיקלעי אורחים ולכן צריך שיהא הכל מוכן בעוד יום גדול ולהכי מקדימין להתפלל בשבת שאחר יו"ט, ואם מקדימין להתפלל מנחה אחר מוסף אדרבה הרי יתאחר התפילה בערב ואם עדיין לא התפללו מנחה יזדרזו למנחה מבעוד יום. ה' דאם הוא עש"ק ובפרט אם הזמן מאוחר אין מאריכין כל כך בסעודה כבכל שנה ואינו נקרא סעודה גדולה ואין לחשוש אם עוד לא התפללו מנחה.*****

[הרה"ג ר' שמעון ירוחם קנאפלער שליט"א ר"מ בישיבה"ק]

הערה בקובץ ט' בדברי מרן החת"ס זיע"א בענין שלכר"א

לכבוד מערכת "אוצרות הסופר"

רוב שלומים וברכות.

הקובץ האחרון (ט) - המופח ע"מ להטפח ממי המעין שלא יבש - הגיעתני, ובין שאר מילי מעלייתא מצאתי - דנים בשאלה שזכיתי להעלותה לפני הרולה ומשקה הגרי"ד גאלדשטיין וצ"ל בענין הסתירה בדברי החת"ס בדין אכילה שלא כדרך במצוות, ורציתי רק להשלים במה שהוספתי על כך בספריי: "בארות יצחק" ח"ב (סימן מ') כדלהלן:

אפשר דשורש הסתירה טמון בסתירה בין ב' תשובות החת"ס וכדלהלן, דהנה ראיית החת"ס דשלכר"א מיקרי "אכילה" הלא הינה מהא ד"הבבליים אוכלים אותו כשהוא חי", והרי ה"בית הלוי" (ח"ג סי' נ"א) דחה הראיה דקדשים שאני דמהני אף שלכר"א, ולכאורה יקשה דהא אף

***** לכאורה נראה דמשום הני טעמים גופא מקדימין להתפלל שחרית צערצ שבת כדי שלא ליכנס לחששות הנ"ל. ועוד דכפי הנראה מקור המנהג ממנהגי מרן החת"ס זיע"א כמוצא צמנהגים פ"ח, וטעמו משום דנחשז סעודה גדולה ואין לחלק בין אם ממחר מזכיל שנה או לא, דא"כ נתח דצריך לשיעורין, ולא יהי' שייך הדין דאין לאכול קודם מנחה, וגם דצמנהגי החת"ס מצואר דהיינו טעמא דשמחת חורה והיינו טעמא דחנוכה, ושם לא שייכא הני טעמים. וכנראה שלכן נהגו להתפלל מנחה אחר מוסף כמנהג מרן החת"ס, בין בשנה רגילה ובין כשחל צערצ שבת.

החת"ס סובר כהכיה"ל כפי שבעצמו כתב בשו"ת חאו"ח (סימן ק"מ), והכיצד מביא הוא עצמו ראיה מהא דה"בבליים", התירוץ הוא, שכן במקום אחר (בסי' מ"ט) עולה מרביו [דלא כפי שכתב בסי' ק"מ], דאף באכילת קדשים מיבעיא אכילת כזית, ולפי זה שפיר יש להוכיח מהבבליים, שכן אכילת קדשים אינו שונה מכל אכילת מצוה, אך מה שכתב בהגהותיו לשו"ע דאף במצוות מיבעיא אכילה כדרך היינו לפי מה שכתב בסי' ק"מ לחלק בין אכילת קדשים לשאר אכילות דמצוה, שלפי זה - כדברי הבית הלוי - אין להוכיח מאכילה קדשים לשאר אכילות דמצוה, וא"כ אודה ליה הראיה מה"בבליים" דבמצוות אף אכילה שלא כדרך הוי אכילה, שעפ"י שפיר השיג על החוות דעת דמיבעיא אכילה כדרכה.

ואגב אסב תשו"ל הלומדים למה שהותרתי שם (אות ב') מענין לענין באותו ענין דברי מרן הח"ס בצע"ג, כי אשמח מאוד לשוב הגון.

ובהזדמנות זו אנצל במה חשובה זו לשטוח לפני הלומדים ב' הערות נוספות בדברי מרן ז"ע במסכת פסחים דף ל"ג, בתקוה להארת עיניים, כדלהלן: [הדפסנוהו לקמן במדור הערות והארות בדברי מרן החתם סופר זע"א]

בברכת מודים לרבנן

יצחק שפיצר

[ר"מ בשיבת מחנה אברהם בני ברק]

הערה בחת"ס עה"ת פרשת בהעלותך

י"ט אלול תשנ"ט פעה"ק ירושת"ו

שו"ר למע"כ הרבנים החשובים עורכי הקובץ הנפלא "אוצרות הסופר" להפצת תורת מרן החתם סופר זע"א כ"א בשמו יבורך הי"ו.

הנני בזה לכתוב לכם הערה קצרה בדברי מרן זצוק"ל בחתם סופר עה"ת פר' בהעלותך עמ' נ"ג חל"ק ותדבר אהרן ומרים פירש"י שהי' ע"י נבואת אלדד ומידד (שאמרה צפורה או לנשותיהם של אלו אם הם נזקקין לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני), וצ"ע הרי נבואתם הי' בקברות התאוה ודיבורם של אהרן ומרים הי' בחצרות שלושים יום אח"כ, (ולמה המתינו עד לאחר ל' יום). וי"ל לפמ"ש בס' יערות דבש בדרוש כשנתמנה דרשן בפראג שם מייתי תוספתא דעונת הנשיא הוא מי"ב חודש לי"ב חודש, (עיין שער יוסף שם), וא"כ לא הרגישה צפורה שפירש עד ר"ח סיון שנה שני' שהוא יב"ח ממתן תורה שפירש מאשתו, ובר"ח סיון הי' בתוך השלושים יום של קברות התאוה שמתו במגפה חודש ימים מכ"ג אייר עד כ"ג סיון ולא הי' [מותר] לשמש כשציבור בצער מגפה ע"כ לא הרגישה עד אחרי קברות התאוה, לכן אז ותדבר, עכ"ל.

ודבריו הק' צ"ע לכאורה, דלפי דבריו יוצא דצפורה לא התרעמה רק אחר שלושים יום לנבואת אלדד ומידד שהרי רק אז הרגישה שפירש ממנה, והרי ברש"י ומקורו בחו"ל מפורש דבשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה עמדה מרים לצד צפורה ואז אמרה צפורה אוי לנשותיהן של אלו וכו', ומצוה ליישב.

ואסיים בברכה שתזכו להפיץ תורת מרן וצוק"ל להגדיל תורה ולהאדירה שלא ייבש המעיין ולא יקצץ האילן, תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו והוא ימליץ טוב בעדנו אכ"ר.

בכבוד רב

שלו' צבי סופר

הערה בקובץ ט'. בדעת מרן החת"ס אם לומר "ליל שבת"

א"כ עורכי מערכת "אוצרות הסופר" שליט"א דקהל תורה עין חיים בלונדון יע"א.

מפעם לפעם אני רואה את הקובץ "אוצרות הסופר" ע"י הרב י"ל יונגרייז שיח' מעידנו, והוא מלא ונפלא מתורות רבותינו הק' לבית החתם סופר, וכן המנהגים בקודש יעזרכם ה' להלאה להרבות כבוד שמים ולהפיץ המעיינות חוצה, שהוא בודאי נח"ר לנבנ"מ.

ראיתי בקובץ ט' עמ' פ"ד טור א' בד"ה ליל שבת, ורגיל בלשון בני עמינו שאומרים על ליל שבת "פרייטאג צו נאכט" וכו'. ראוי להעיר שבווע קודש להרה"ק מראפשיץ זי"ע מביא זאת כמה פעמים בפ' בראשית דף ב' טור ד' ולרמוז זה אנו קורין את ליל שבת על יום השישי שקורין בל"א "פרייטאג צו נאכט", וכן להלן בדף ה' טור ב' בא"ד ולזה נקראת "פרייטאג צו נאכט", וכן להלן פ' וישלח דף ל' טור ב', וכמדומני בעוד מקומות.

ובזה אצא ואומר שלו'

יעקב משה יונה הלוי גאלדשמיין

הערה בקובץ ט'. יישוב דברי מרן החת"ס זיע"א בענין שולחן הצדיקים לעת"ל

יום ג' לסדר "ואבא היום אל העין" שנת תשנ"ט לפ"ק.

אל כבוד מערכת הקובץ הנפלא "אוצרות הסופר" הע"י.

אחרשת"ה. כד רחימתין עזיזא אחידה דספרא רבא דישאל מרנא ורבנא החת"ס זי"ע שכיוון ברכה"ק, הנה באתי במגילת סופר כתוב על"י לסלק בזה גודל תמיהתו של הגר"ע ראזענבוים שליט"א ר"מ בשיבת בית יוסף גייטסהעד (הנדפס באוצרות הסופר קובץ ט' עמוד מ"ד אות ד', שהו"ל השתא), ע"ד מש"כ בחי' חת"ס חולין (פנ). דמפרש את הגמ' תענית (כה). דרבי חגיגא בן דוסא ביקש רחמי ויהבו ליה חר כרעא דפתורא דדהבא, וז"ל ואמרתי היינו פתורא דר' רגלים שהראו לרחב"ד משמא במס' תענית, והיינו תורה ועבודה וגמ"ת, והרגל הרביעי מידת הסבלנות וההשתוות, ומשו"ה כשפסק מדת סבלנות שלו וביקש משמים ויהבו ליה זהב מן השמים נחסר לו רגל א' היינו מידת סבלנות הנ"ל, והתפלל והוחזר למקומו כמבואר שם עכ"ל.

והעיר הג' הנ"ל שליט"א וז"ל ויל"ע דהרי בגמ' איתא דלצדיקים היה שולחן של שלש רגלים ולא ארבע רגליים, וז"ל הגמ' חזיא בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעא ואיהו אפתורא דתרי כרעי. ומצוה ליישב עכ"ל.

ולענ"ד ליישב תמיהא רבתא הדין, י"ל עפ"י הגמ' ברכות (נה). דאי אפשר לחלום בלא דברים בטלים, עיי"ש. ולפי"ז י"ל דדביתהו דרחב"ד חזיא כן רק "בחלמא" דעתידי צדיקי דאכלי אפתורא

דהבא דאית ליה תלת כרעי וכו' כמבואר שם בגמ', אולם לפי האמת י"ל דאינו כן רק יאכלו צדיקי אפתורא דר' גללים וכמ"ש מרן החת"ס זלה"ה הנ"ל, ולכך נקט רחב"ד בלישני "ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם" ואנן אפתורא דמחסר", ולא קאמר איהו "תרי ותלת" כדאמרה איהי, כיון דאיהו לא הוא בחלמא וכמ"ש"נ, ודו"ק בזה.

והגני חותם כרגשי כבוד ויקר ומתוך אהבה מוסתרת לדברי מרן החתם סופר זיע"א.

ידידכם עוז

הק' מרדכי ישראל חיים סאמעט

פה ברוקלין נוא יארק יע"א

הערות בקובץ ט'. יישוב דברי מרן בשו"ת אהע"ז ח"א סי' פ"ה ביאוש שלא מדעת לרבא. ובענין הוקצה למצותו. ובענין שולחן הצדיקים לעת"ל

אל כבוד עורכי הקובץ "אוצרות הסופר" הי"ו

היות שראיתי מספר ענינים אשר לפי קט שכלי לכאורה הדברים מובנים ע"כ אעלם על גבי הכתב אולי יישירו הדברים בעיניכם.

ופותחין בגדול, במה שתמה הרה"ג רש"א שטערן (עמ' קי"ד) בדברי הח"ס בשו"ת אה"ע ח"א סי' פ"ה דאף לש' רבא דיאוש של"מ הוי יאוש מ"מ זהו דוקא משעה שראה חסרונו ונתיאש אבל קודם לכן אף רבא מודה דלא הוי יאוש, זהו תורף דברי הח"ס. ותמה פר"מ הרב הנ"ל דמסתימת הגמ' והראשונים מוכח דלרבא מיד כשמוצאו הוי שלו משום דיאוש של"מ הוי יאוש וחשיב כאילו יש כאן יאוש בפועל.

והנה אע"ג דעצם חידושו דהחת"ס דאף לרבא אינו זוכה מיד אלא רק לאחר שניכר חסרונו והתיאש, זה לכאורה דין מחודש שלא נמצא מפורש בראשונים, (ואדרבה מצינו להכס"מ בשיטת אב"י דאף דס"ל דלא הוי יאוש מ"מ לאחר שנתיאש בפועל זכה ב') מ"מ לא זכיתי לירד לדעת הרב הנ"ל היכן נסתר דבר זה מפשטות דברי הגמ' והראשונים, דאי משום דאיתא בגמ' על דבר שאין בו סימן דהוי שלו כריש מתני' דילן וכדו', מנא תימרא דהכונה התם הרי אלו שלו מיד דילמא הכונה דהרי אלו שלו לאחר זמן דשפיר איכא ראי' לרבא וקשיא לאב"י, דלאב"י דישל"מ לא הוי יאוש לעולם אין הדבר יכול להיות שלו (אי דלא כהכס"מ הנ"ל) כיון דבאיסורא אתא ליד', משא"כ לרבא שפיר איתא הרי אלו שלו דכיון דישל"מ הוי יאוש א"כ בעצם על חפץ זה יש דין יאוש וליכא שום דין השבה, אלא דכל עוד שלא נתיאש בפועל עדיין לא יצא מרשות הבעלים הראשונים, ולכך מיד כשנתיאש בפועל הרי זכה ב' המוצא דבהיתרא אתא ליד' כיון שזהו דבר שעתיד להתיאש ממנו והוי יאוש לגבי זה שיועיל היאוש בפועל לכשיתיאש המאבד. ובאמת מסבירא עולים דברי החת"ס יפה דהא שיטת האחרונים הלא הם הנתה"מ והקצוה"ח וסייעתם הוא דיאוש לא מדין הפקר הוא, אלא חידוש שחידשה תורה וגזוה"כ (כגמ' ב"מ כ"ב ע"ב) דיאוש קונה, וכלומר דע"י שנתיאש מן הדבר ואמר ווי לחסרון כים הרי יצא הדבר מרשותו ונכנס לרשות המוצא, וא"כ ודאי דלהאי קנין בעינן יאוש בפועל שזהו מעשה הקנין שע"י יאוש יוצא מרשותו ונכנס לרשות המוצא, ולכך אף לרבא דישל"מ הוי יאוש זה הכל לגבי הא דאמרינן דלכך מיקרי דבהיתרא אתא ליד' דחשיב שכבר נתיאש מהדבר, אך

במה יצא מרשותו ובמה יקנה המוצא בלא שום דעת ופעולת קנין, אך מכיון שהכיר הבעלים בחסרונו ונתיאש בפועל אז קונה המוצא בהאי יאוש דבעלים מצוה"כ ומועיל האי יאוש למיקני ב' כיון דישל"מ הוי יאוש, וליכא על חפץ זה משום דין השבחה ומיקרי בהיתרא אתא ליד' ולכך זוכה המוצא משעת יאוש כנלענ"ד בביאור דברי החת"ס.

עוד במה שהעיר הר"ר דוב סג"ל נ"ו בדברי הח"ס בשו"ת או"ח סי' קפ"ד. הנה אף אי נימא שכל הדין איסור הנאה דנוי סוכה רק משום הוקצה למצותו כדכתב החת"ס שם, שפיר שיך בזה הטעם דמצות ללה"נ דהא דאע"פ דטעמא דאיתקצאי למצותו הוא משום שלא יהיו מצות בזויות עליו וכדאמרינן בשבת (כ"ב ע"א) דאבוהון דכולהו דם שצריך לכסות ביד ולא ברגל וזהו ודאי משום כיווי מצוה, מ"מ גדר האיסור דהוקצה למצותו הוא איסור הנאה שימוש ולא סתם שאסור ליגע בהחפץ ולהשתמש בו בלא שום תוצאות ופועל יוצא להשתמש, אלא הגדר הוא דכיון דאיתקצאי למצותו שוב אסור לעשות בזה החפץ שום שימוש ופעולה שיביא תועלת והנאה כלשהיא להשתמש, אבל שימוש בלא תכלית והנאה להשתמש זה לא נאסר כלל, דהבזיון הוא דוקא כשנעשה תכלית אחרת מזה החפץ לבר מן המצוה שאליו הוא מוקצה, משא"כ בכה"ג. ולכן שפיר כתב החת"ס דכשמשמש בו למצוה אחרת לא מיקרי השתמשות לדבר אחר כיון דמצות ללה"נ א"כ לגבי המשתמש לא נעשה כאן שום הנאה ותוצאה מהאי השתמשות, ולדידי' הוי כמסיט החפץ ממקום למקום, ה"נ כיון שמצות ללה"נ לא נחשב להנאה אחריתי. וכדכתב הר"ן בפ"ב דגדרים דף י"ז דזהו הטעם דמצללה"נ דקיום המצוה לא חשיב הנאה וכיון שכן לא מקרי שהשתמש עם החפץ שימוש של תכלית ופועל יוצא מסויים ע"כ שפיר מצי לצאת בו יד"ח, כדכתב החת"ס.

גם מה שהק' עוד מאי שיך הכא דמי חילופי איסורי הנאה הא הכא אינו חפצא דאיסה"נ ככל איסורי הנאה שהחפצא עצמה אסור בהנאה כגון הקדש וכדו' אלא זה רק דין שאינו יכול להשתמש בו לד"א כיון שהוקצה למצותו. גם זה ל"ק דהא עכ"פ כיון שגדר האיסור בהוקצה למצותו שאסור לעשות בו שום שימוש שיש בו הנאה כלשהו א"כ יש דין על הגברא שאסור ליהנות מחפץ זה בשום אופן שבעולם כל עוד שהוקצה למצותו ולגביו החפץ הזה אסור בהנאה, ולכן שפיר שיך חילופי איסוה"נ, דאין הדין חילופי איסוה"נ כדין תמורה שהאיסור חל על החליפין, אלא זהו דין דרבנן בעלמא וכדכתב החת"ס שם, ולכך שפיר שיך הכא אף בחילופו, כנלענ"ד.

עוד במה שכתב להעיר הרה"ג רבי עזריאל ראזענבוים שליט"א על דברי החת"ס בחי' חולין פ"ו ע"א. י"ל דדוקא שולחן דרחב"ד הוא דהוי של ד' כרעי וכדביאר החת"ס דכל רגל הוא בחינה של דבר מסוים, ולדידי' שיך ד' כרעי שהם תורה, עבודה, גמ"ח, ורביעי מידת ההשתוות כדכתב שם, משא"כ בשולחן דאיתת' דרחב"ד אי כל רגל הוא בחינה מסוימת כג"ל א"כ אין לה להיות אלא שולחן של ג' (בחינות) רגלים הנ"ל דהרי תורה בנשים ליכא, וא"כ פש לן חד ואייתר ג' הנ"ל עבודה, גמ"ח, ומידת השתוות, וא"כ הכל מיושב. ואדרבה לדברי החת"ס הנ"ל יובן היטב רש"י תענית שם שכתב אהא דאיתא בגמ' דחזיא בחלמא דיתבי אפתורא דתלתא כרעי, ופירש"י דחזיא "דביתהו". ומנא ליה לרש"י הא דאשתו דרחב"ד ראתה בחלום ולא רחב"ד גופא, ולהחת"ס הנ"ל ניחא דכיון דחזיא בחלמא דכולי צדיקי יתבא אפתורא דתלתא כרעא

ולדיד' דתרי כרעא ע"כ ראירי בפתורא דידה ולא דרחב"ד, דלרחב"ד בעי למיהוי מעיקרא פתורא דד' כרעא והשתא דתלת. ובגמ' שם הגי' "ואת" אוכלת וכו', ושפיר עולין דברי החת"ס בביאור דברי הגמ'.

ואחתום בברכת ויהי נועם וגו' מעשה ידיכם וגו'

יששכר דב בגדיקט

עיה"ק ירשת"ו

הערה בקובץ ט'. יישוב דברי מרן בשו"ת אהע"ז ח"א סי' פ"ה ביאוש שלא מדעת

אל כבוד מערכת אוצרות הסופר

ע"ד הערתו של הגרש"א שטערן שליט"א בקובץ ט' עמוד קי"ד בדברי מרן החת"ס בסימן פ"ה דאף דלרבא דס"ל יאוש של"מ הוי יאוש מ"מ אינו זוכה אלא משנודע לבעלים ונתיאשו, משא"כ קודם שידעו הבעלים ועדיין לא נתיאשו עכתו"ד. והקשה הרב הנ"ל דהיטא דשמעתתא בב"מ מוכח דלרבא מהני היאוש תיכף, וכונתו למה דאמרינן בדבר שיש בו סימן לא פלגי דבאיסורא אתא ליד' וכו' כי פלגי בדבר שאב"ס אביי אמר לא הוי יאוש וכו', הרי בדבר שאב"ס ה"ה בהיתרא אתא ליד' ואם נאמר דאינו זוכה עד לאחר יאוש בפועל, נמצא דעד שידעו הבעלים הרי הוא באיסורא אתא ליד'.

עוד מוכח שם דפריך רבא לאביי ממתני' דפאה מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו בה הגמשות וכו' ואמאי נהי דעניים דהכי מתייאשי איכא עניים בדוכתא אחריתי וכו' כיון דאיכא עניים בדוכתא עניים דעלמא מעיקרא מתייאשי, ומוכח דלרבא בלאו הסברא דמעיקרא מתייאשי מותרין בלקט אף דאפשר שאף לאחר כמה וכמה שנים לא ידעו עניי עיר אחרת, אע"כ דמותרין תיכף בהם לרבא.

עוד יש להוכיח מסוף הסוגיא הני תמרי דזיקא היכי אכלינן להו וכו' יתמי לאו בני מחילה נינהו וכו' א"ל באגי בארעא דיתמי לא מחזקינן, ומבוי' דלרבא ל"ק מיתמי והיינו כמ"ש התוס' דלכי גדלי מייאשי מהשתא נמי הוי יאוש, ומבואר מכל הנך דלרבא הוי יאוש תיכף, והיא הערה עצומה.

מיהו יש לציין דדברי מרן אינם שיטה יחידאה, וכן מבואר בחי' הראב"ד ובריטב"א (הישנים) שהקשה הראב"ד לרבא דאמר יאוש של"מ הוי יאוש אמאי לא תליא בפלוגתא דברירה, ולמ"ד אין ברירה לא הוי יאוש, ותי' דיש למבין להפליגו מענין ברירה ע"ש. הרי מבואר מדבריו דס"ל דאין היאוש חל אלא בשעה שנודע לבעלים ואז חל היאוש למפרע, וע"ז הקשה שפיר דתליא בברירה, ותי' דאינו ענין לברירה. ותי' צ"ב הן אמת דבאור שמח הל' שקלים פ"ג ביאר דכונת הראב"ד בתי' דלאביי לא הוי יאוש אף דיש ברירה ע"ש ביאורו, אבל לרבא לכאורה א"צ לברירה ותיכף כשנאכר ממנו חל היאוש (וכ"מ במהר"ץ חיות), מ"מ יש מהאחרונים שכתבו דלרבא מועיל מדין ברירה, עיין שו"ת זית רענן.

ועוד שנית בה דברי הריטב"א שהקשה לרבא הרי באיסורא אתא ליד' דהיאוש אינה אלא משעה שנודע לבעלים, ומבואר מדבריו דאף לרבא אין היאוש חל אלא משעה שנודע לבעלים דאל"ה מאי באיסורא אתא ליד' איכא, ומבואר בדברי החת"ס. אלא שהריטב"א כתב שם דבסוגיא מוכח דלרבא תיכף הוא מותר, וכתב הריטב"א דזהו תקנת חכמים והפקד בי"ד הפקר

ומשום דלכסוף יתייאש. [אמת דבברכת שמואל ביאר תי' הריטב"א דאין היאוש חלות וע"כ אף דבפועל אינו מתיאש עדיין מ"מ כיון שבדעתו אילו היה יודע היה מתיאש מקרבין דעתו של אחר זמן לעכשיו והיאוש חל תיכף, וכן ביאר את דברי הראב"ד, מ"מ פשטות דברי הריטב"א אין מורין כן שהרי כתב הפקר בי"ד הפקר וכו']. ולפי"ז י"ל או דהתת"ס ג"ל תירוצן אחר בקי' זו ויל"פ בזה. או דאף הוא יודה דמה דמותר תיכף הוא מתקנ"ח אלא דליכא תקנ"ח אלא באבידה, והתת"ס כתשו' איירי מגזילה וכמבואר שם שנמל הבעל קיסם מאבי הנערה ובוה קידשה, וע"ז כתב דהו"ל גזל אחרים ואיננה מקודשת, ואולי בגזילה ליכא תקנ"ח שיהא מותר תיכף קודם שנודע לבעלים.

בברכת כוח"ט

יחיאל מ. ה. פריד

ירושלים עיה"ק

כמה הערות בדברי מרן החת"ס זיע"א

כבוד מערכת אוצרות הסופר הע"י

באתי להעיר כמה הערות בדברי מרנא החת"ס זי"ע.

א. בפרשת בראשית (עמוד י"ג) בד"ה במדרש כתב וז"ל דבלאו גופא דאיסורא דעץ הדעת עוד בו משום גזל כיון שלא הורשה לאכול ממנו ה"ל גניבה אלא דקלבד"מ, דאיסור עץ הדעת חמור טפי וכו' ע"כ.

וילה"ע דלכאורה לאדם הראשון היה דין בן נח, עיין פרשת דרכים דמסתפק בהאבות אבל אדם הראשון ה' לו דין ב"נ, והרי מבואר בתוס' עירובין (דף ס"ב ע"א) דבעכו"ם ל"ש קלבד"מ.*

ב. בפרשת וישב (עמוד רפ"ח) בד"ה וישב יעקב וז"ל ג"ל כי אברהם יצחק ויעקב עבדו הי"ת מתוך גדולה וכבוד ושלוה ועמדו בנסיונם אבל בנסיון העוני והצירוף לא נתנסו וכו' ע"כ.

וילה"ע הרי אברהם אבינו ע"ה נתנסה ברעב ובלקחת שרה וכדו', וכי גדולה וכבוד יקרא.

ג. בפרשת וארא (עמוד מ"ג) בד"ה כצאתי את העיר כתב וז"ל אבל בשעת הדבר לא ה' עוברי דרכים וכו'. לכאן צ"ל כרד במקום דבר.

ד. בשו"ת חת"ס או"ח סימן ר"ח כתב וז"ל והנה רמב"ם כ' רפ"ה מתענית יש ימים וכו' לפתוח דרכי התשובה ויה' זה זכרון למעשינו הרעים וכו' הנה גילה לנו מה שלא היינו מעלים על דעתינו שהיינו חושבים שהתעניות הללו אינם ע"ד התשובה אלא ע"ד האבל והצער וכו' ועל פיו נהגו לומר וידויים וסליחות באותן הימים (חוץ מט"ב דאיכרי מועד) משום שנקבעו על התשובה וכו' ע"כ.

ולפי"ז לכאן מותר ללמוד במ"ב ספרי מוסר כי הרי זה מיקרי ענינו של מ"ב. ובאמת כן כתב המאירי במו"ק (כא.), ולפי"ד מרן זיע"א מובן ודו"ק.

וראיתי בס' פסקי תשובות שהביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א דאסור ללמוד מוסר כשהוא

(* הערת המערכת: עיין ברש"י שם על אחר שחולק וס"ל דשפיר שייך צעכו"ס נמי קלנד"מ.